

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin apardığı ardıcıl və uğurlu dövlət quruculuğu siyasətində ana dilinin qorunması və zənginləşdirilməsi məsələləri həmişə önəmli yer tutmuşdur. Bunu ölkə Prezidentinin Azərbaycan dili ilə bağlı silsilə sərəncam və fərmanları, eləcə də müxtəlif tədbirlərdəki çıxışları zamanı səsləndirdiyi qiymətli fikirlər sübut edir.

Vətən müharibəsində qazandığımız möhtəşəm zəfərin qürur və sevincini yaşadığımız günlərdə – 5 yanvar 2021-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Anar Kərimovu mədəniyyət naziri vəzifəsinə təyin etməsi münasibətilə videoformatda qəbul edərkən Azərbaycan dilinin dövlət statusunun ən yüksək səviyyədə təmin edilməsi ilə bağlı səsləndirdiyi ali tələbkarlıq bütün cəmiyyəti ana dilimizə yüksək sayğı ilə yanaşmağa növbəti çağırış kimi səsləndi. Ölkə Prezidenti bu tədbirdə öncə Azərbaycanın zəngin və təkrarolunmaz mədəniyyətini qürur mənbəyi olduğunu və mədəni irsimizi qorumağın vacibliyini diqqətə çatdırdı, sonra isə çıxışının müəyyən bir hissəsini ana dilimizin saflığının qorunması və inkişaf etdirilməsinə həsr etdi.

Cənab İlham Əliyev dilimizə böyük sevgi, diqqət və qayğısının bariz ifadəsi olaraq bildirdi: “Əsrlər boyu bizi xalq kimi, millət kimi qoruyub saxlayan bizim ana dilimizdir, Azərbaycan dilidir. Azərbaycan dilinin qorunması hamımızın vəzifəsidir”. Dövlət başçısı ana dilimizin zənginliyi baxımından dünya dilləri sırasında xüsusi yeri olduğunu da vurğuladı: “Hesab edirəm ki, zənginliyi nöqtəy-nəzərindən Azərbaycan dilinin dünya dilləri sırasında xüsusi yeri vardır”.

Ölkə rəhbəri bu çıxışında dilimizin saflığının pozulması ilə bağlı narahatlığını da ifadə etdi: “Son vaxtlar Azərbaycan dilinə daxil edilən bəzi kəlmələr dilimizin saflığını pozur”. Cənab İlham Əliyev bu vacib məsələni diqqətə çatdırdıqdan sonra Mədəniyyət Nazirliyinə bir vəzifə olaraq tapşırırdı ki, digər aidiyyəti qurumlarla birlikdə Azərbaycan dilinin qorunması istiqamətində çox ciddi işlər aparsın. Prezident xüsusilə mətbuat orqanlarında, teleradio məkanında bəzi hallarda dilimizin saflığının pozulduğunu diqqətə çatdıraraq qeyd etdi ki, bu cür halların qarşısı alınmalıdır. Dövlət başçısı İlham Əliyev çıxışının dilə bağlı hissəsinin sonunda dünyada 50 milyondan çox insan üçün Azərbaycan dilinin ana dili olduğunu da ayrıca olaraq vurğuladı.

Ölkə başçısının bu çıxışındakı bir məqam xüsusilə diqqətimi çəkdi. Cənab Prezident səlisliyi və dilimizə dərin bələdliyi ilə seçilən çıxışında bir çoxlarının leksikonunda möhkəm yer tutan tribuna əvəzinə, onun dilimizdəki daha yatımlı sinonimi olan kürsü sözünü işlətdi: “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının kürsüsündən və digər tədbirlərdə demişəm ki, bizim zəngin dilimiz var, biz haqlı olaraq dilimizlə fəxr edə bilərik.”

Azərbaycan dilinə olan belə həssas yanaşma, təbi ki, ulu kökdən, varislıkdən və ənənəyə möhkəm sadiqlikdən irəli gəlir. Ümummillilərdə Heydər Əliyev dilimizin böyük hamisi və qayğıkeşi idi. Bu böyük şəxsiyyət ana dilini ürəkdən sevir, bu dildə danışmağı ilə fəxr edir-di. Ulu öndər çıxışlarında ana dilinin azərbaycançılıq məfkurəsi ilə bağlılığını, xalqımızın böyük milli-mənəvi sərvətlərindən biri olduğunu da dəfələrlə diqqətə çatdırmışdı: “Hər bir xalqın milliliyini, mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkişaf etdirən onun dilidir.”

Ümummillilərin ana dilinə olan böyük sevgisi, diqqət və qayğısı bu böyük şəxsiyyətin bənzərsiz, milli koloritli, canlı çıxışlarında qabarıq şəkildə özünü göstərirdi. Ulu öndər dərin məzmunlu, müdrik çıxışları ilə həm dilimizin zənginliyini diqqətə çatdırır, həm də gənclərə dilimizə məxsus bir sıra incə məqamları yada salırdı.

Keçən il dekabr ayının 12-də Azərbaycan Dövlət Televiziyasındakı “Əsas məsələ” verilişinin biri Heydər Əliyevin jurnalistika, təhsil və dilə olan qayğısına həsr olunmuşdu və iştirakçılar sırasında mən də var idim. Veriliş zamanı ekranda ulu öndərin çay içərkən əlində qənd tutaraq ətrafındakılara müraciətlə dediyi sözlər canlandırıldı:

Prezidentin Azərbaycan dilinə yüksək diqqət və qayğısını ana dilimizin saflığını qorumaqla cavablandırmalıyıq

Möhsün NAĞISOYLU, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, akademik

“Buna dişləmə deyirlər. Çayı qəndlə içərlər.” Başqa bir nümunə: Yenə də ulu öndər çay süfrəsi zamanı çayçı gənc oğlanın: “Kəkotu çayıdır” – sözlünə düzəliş etdi: “Kəkotu yox, kəklikotu.”

Hər bir xalqın ana dili onun varlığının ən başlıca göstəricisi, özünütdəsdiqidir. Ana dili xalqın, millətin özünəməxsusluğu, tarixi keçmişi və mədəniyyətini, zəngin söz xəzinəsini, inanc və ənənələrini, əxlaqi davranışları və dünyagörüşünü özündə daşıyan, əsrlərdən-əsrlərə çatdırılan əvəzsiz milli sərvətdir. Unudulmaz rəhbərimiz Heydər Əliyevin müdrikəsinə dediyi kimi, “xalqı xalq edən, milləti millət edən onun ana dilidir”.

Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olan Azərbaycan dilinin hazırda dünya dilləri sırasında özünəməxsus yeri, necə deyərlər, imzalar içərisində imzası vardır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sözləri ilə desək, “ana dilimiz öz imkanlarının zənginliyi, səs quruluşunun səlisliyi və qrammatik quruluşunun sabitliyi ilə səciyyəyənlir. Müasir Azərbaycan ədəbi dili siyasi-ictimai, elmi-mədəni sahələrdə geniş işlənmə dairəsinə malik yüksək yazı mədəniyyəti olan və daim söz ehtiyatını zənginləşdirən bir dildir”. Tarixin müxtəlif dövrlərində ölkəmizin ayrı-ayrı imperiyalar tərkibində olmasına baxmayaraq, Azərbaycan dili öz varlığını və özümlüyunü qoruyub saxlamış, tarixin amansız və sərt sınaqlarından üzəağ, şərəflə çıxmış, zaman-zaman cümlənaraq şaxələnməmişdir. Cəsarətlə demək olar ki, Azərbaycan dili hazırkı qloballaşma dövründə – elmin, texnikanın görünməmiş sürətlə irəli getdiyi çağımızda bütün elm sahələri üzrə hər hansı bir anlayışı incəliyinə qədər ifadə etməyə qadir olan zəngin və seçkin dünya dillərindən biridir.

Ana dilimizin böyük hamisi Heydər Əliyev keçən əsrin 60-cı illərinin sonundan (1969) Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etməyə başladığı ilk vaxtlardan ana dilinə böyük qayğı və diqqət göstərmişdir. Məlum olduğu kimi, 1970-ci ildə Bakıda Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyi keçirildi və Heydər Əliyev həmin yubiley tədbirində mövcud qayda-qanunları, özündən əvvəlki çoxillik ənənələri sındıraraq rus dilində deyil, doğma ana dilində çıxış etdi. Respubli-

kanın birinci şəxsi bu cəsarətli addımı ilə həm milli ziyalılarımızın böyük rəğbətini qazandı, həm də onlara mənəvi dəstək verdi, ruh yüksəkliyi bəxş etdi, bu məsələnin müsbət həlli üçün geniş üföqlər açdı. Yenə həmin dövrdə Heydər Əliyev Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının qurultayında iştirak edərək doğma ana dilində çıxışı ilə tədbir iştirakçılarını heyran qoydu.

Ulu öndər bütün bunlarla kifayətlənməyərək həm də respublikanın bir qrup tanınmış şair və yazıçılarını qəbul edərək onlarla apardığı səmimi söhbətlərində ana dili məsələsinə də toxundu və bu yöndə əməli tədbirlər görülməsinə rəvac verdi. Həmin tədbirlər sırasında böyük rəhbərin

na nail olmuşdur.

Ulu öndər ana dili ilə bağlı çoxsaylı fikirlərində milli dilin azərbaycançılıqla birbaşa bağlılığı məsələsinə də önə çəkmiş, xüsusi olaraq vurğulamışdır: “Millətin milliliyini saxlayan onun ana dilidir. Şübhəsiz ki, musiqi də, ədəbiyyat da, ayrı-ayrı tarixi abidələr də millətin milliliyini təsdiq edir. Amma millətin milliliyini ən birinci təsdiq edən onun dilidir. Əgər Azərbaycan dil olmasa, Azərbaycan dilində mahnılar olmaz, musiqi olmaz. Bunların hamısı bir-birinə bağlıdır. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi yaşaması, möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi də bizim ən böyük nailiyyətlərimizdən biridir. Bu təkcə dil məsələsi deyil, bu həm də azərbaycançılıq məsələsidir”.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev ana dilimizin tarixi keçmişi ilə yanaşı, bugünkü durumunu və mövcud problemlərini də daim diqqət mərkəzində saxlamış və bu yöndə bir sıra mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsinə ilkin olaraq imza atmışdır. Həmin tədbirlər sırasında “Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında” 18 iyun 2001-ci il tarixli Fərman xüsusi yer tutur. İlk növbədə müstəqil Azərbaycan dövlətinin dil siyasətinin müəyyənlişməsi, formalaşması və möhkəmləndirilməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyan bu tarixi fərman dövlət dili ilə bağlı hərtərəfli və geniş məlumatları özündə ehtiva edir.

Prezident Heydər Əliyev ölkənin dövlət dili ilə bağlı aşağıdakı mühüm sənədlərə də imza atmışdır:

– “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” 9 avqust 2001-ci il tarixli Fərman;

– Azərbaycan Respublikasında Dövlət dili haqqında 30 sentyabr 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu

– “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi edilməsi barədə 2 yanvar 2003-cü il tarixli Fərman.

Azərbaycan dili o qədər zəngindir ki, heç bir xarici kəlməyə ehtiyac yoxdur. Bir daha demək istəyirəm ki, biz əsrlər boyu dilimizi qorumuşuq. Bu gün də qorunmalıyıq. Biz Azərbaycan dilinin saflığını təmin etməliyik.

**İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

yeni şəraitin tələblərinə uyğun şəkildə yaradıcıqla inkişaf etdirən dövlət başçısı İlham Əliyevin bu sahədəki ilk sərəncamlarından biri Azərbaycan dilində latin qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi ilə bağlıdır. Ölkə Prezidentinin 12 yanvar 2004-cü il tarixli bu sərəncamına əsasən, dövlət

müstəqilliyinin başlıca rəmzlərindən biri sayılan ana dilinə dövlət qayğısının daha da artırılmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti və elminin ən gözəl nümunələrinin latin qrafikası ilə yenidən nəşri kütləvi şəkildə həyata keçirilmişdir.

Bundan əlavə, İlham Əliyevin 2004-cü il 27 dekabr tarixli sərəncamına uyğun olaraq, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərləri kütləvi tirajla nəşr olunaraq ölkədəki bütün kitabxana şəbəkəsinə hədiyyə edilmişdir. Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 24 avqust 2007-ci il tarixli digər bir sərəncamı ilə dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində kütləvi şəkildə nəşri də həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 9 aprel 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Programı” adından göründüyü kimi, ana dilimizin hərtərəfli inkişafı və tətbiqi ba-xımından xüsusilə böyük əhəmiyyət daşıyır.

Sənədlərə də imza atmışdır: “Dövlət proqramının məqsədi Azərbaycan dilinin istifadəsinə və tətbiqinə dövlət qayğısının artırılmasını, Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə təmin etməkdir”. İlk növbədə, Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafı və tətbiqi dairəsinin genişlişməsi üçün böyük imkanlar yaradan bu dövlət proqramının əsas məqsədlərindən biri də qloballaşma şəraitində dillərin qarşılıqlı əlaqələrinin öyrənilməsinin intensivləşdirilməsi məsələsidir ki, bu da Azərbaycan dilçiliyinin dünya elminə inteqrasiyası və ölkənin tanınmış dilçi alimlərinin beynəlxalq miqyasda nüfuz qazanması üçün münbit şərait yaradır.

Prezident İlham Əliyevin dilimizin saflığının qorunması ilə bağlı göstərişləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu qarşısında da mühüm və təxirəsalınmaz vəzifələr qoyur. Qeyd edək ki, Dilçilik İnstitutunun Monitoring şöbəsi indiyədək bu sahədə bir sıra maarifləndirici işlər aparsa da, hələ də mövcud nöqsanların olması göz qabağındadır və onları aradan qaldırmaq üçün ciddi tədbirlər həyata keçirməyə borulmuşdur. Möhtərəm Prezidentimizin

sözündən çıxışındakı göstərişlərindən dərhal sonra Dilçilik İnstitutunun elmi şurasında mövcud problem müzakirə olunmuş və məsələ ilə bağlı aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi təklif kimi irəli sürülmüşdür:

– Dövlət televiziya kanalında və digər kanallarda “Azərbaycan dili” verilişi bərpa edilsin və verilişdə dilimizin saflığı və ədəbi dil normalarının pozulması məsələsi geniş şəkildə işıqlandırılınsın.

– Azərbaycan dilinin saflığının qorunması istiqamətində maarifləndirmə işi genişləndirilsin.

– Mətbuat və televiziya işçilərinin işə qəbulu zamanı onların nitq mədəniyyətinə bələdliyi səviyyəsi yoxlanılsın.

– Nitq mədəniyyəti ilə bağlı məsələlər mətbuatda mütəmadi olaraq işıqlandırılınsın.

– Ayrıca olaraq mətbuat və televiziya işçiləri üçün praktik “Nitq mədəniyyəti” vəsaiti hazırlanıb nəşr edilsin.

– Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistrant və doktorantları üçün “Dilimiz – milli sərvətimiz” adlı müsabiqə keçirilsin.

– Ədəbi dil normalarının pozulmasını əks etdirən videoçarxlar hazırlansın.

– Təhsil Nazirliyi və Milli Televiziya və Radio Yayınları Şurası xəttillə müvafiq qurumlarda “Azərbaycan dilinin saflığını qorumaq hamının borcudur” mövzusunda müsabiqələr keçirilsin.

– Təhsil Nazirliyinin müvafiq qurumlarında “Nitq mədəniyyəti” fənninin tədrisində keyfiyyətə yaxşılaşdırılınsın.

– “Nitq mədəniyyəti” dərslirinin yeni təkmilləşdirilmiş nəşri hazırlansın.

– Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzi ilə koordinasiya işi gücləndirilsin, birgə tədbirlərin həyata keçirilməsinə diqqət artırılınsın.

– Dilimizə daxil olan yeni terminlər mütəmadi olaraqictimaiyyətə çatdırılınsın və müzakirə olunsun.

– Yeni anlayışların dilimizin daxil-i imkanları hesabına ifadə olunması məsələsinə diqqət artırılınsın.

– Azərbaycan dilinin orfoepiya lüğəti hazırlanıb nəşr olunsun.

– Ədəbi dil normalarının pozulması hallarına qarşı müvafiq cərimələr tətbiq edilsin.

Beləliklə, yuxarıdakı qeydlərdən göründüyü kimi, ister ulu öndər, istərsə də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ana dilimizin hərtərəfli inkişafı, tətbiqi dairəsinin genişlişməsi, saflığının qorunması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirmişlər. Bununla belə, təəssüf ki, hələ də reklam daşıyıcılarında, internet resurslarında, kütləvi informasiya vasitələrində dilimizin saflığının pozulması hallarına rast gəlirik. Ədəbi dilin saflığının qorunması hamıdan asılıdır, çünki dilin daşıyıcısı xalqdır və dil xalqın ən böyük mənəvi sərvətlərindən biridir. Məhz buna görə də varlığımız, kimliyimiz olan dilimizin saflığını qorumaq hamımızın vətəndaşlıq borcudur.

Ölkəmizin dilçi alimləri, o cümlədən, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu digər qurumlarla, xüsusən Monitoring Mərkəzi ilə birlikdə Azərbaycan dilinin dövlət dili və dünya azərbaycanlılarının ünsiyyət vasitəsi olaraq saflığının qorunması, mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsi və zənginləşdirilməsi üçün var qüvvə ilə çalışıb fəaliyyət göstərməyi özlərinə şərəfli borc hesab edirlər.